

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Občanskoprávní ochrana osobnosti po její smrti - Srovnání platné právní úpravy a úpravy v Novém občanském zákoníku

V případech žalob na ochranu osobnosti pozůstalých vyvstává několik aplikačních problémů. Žalobci zaměňují žalobní nároky dle ust. § 11 a §15 občanského zákoníku, a s tím související uplatňování nároků, které za stávající právní úpravy nelze přiznat. Nový občanský zákoník přináší v této oblasti změny a především umožňuje pozůstalým přiznání nemajetkové újmy v penězích.

Zásah do osobnosti pozůstalých má bezpočet forem. Necitlivý neoprávněný zásah může odůvodnit potřebu ochrany pozůstalé fyzické osoby podle ustanovení § 11 násl. ObčZ. Je-li pak takovým zásahem současně znevažena samotná zemřelá fyzická osoba, pak přistupuje i možnost postmortální ochrany této osoby podle § 15 odst. 1 ObčZ.[1] V mnoha případech při podání žaloby není zcela zřejmé, kdo návrh podává, v čem spatřuje zásah, a do kterých konkrétních dílčích práv osobnosti bylo zasaženo. Mnohdy nejsou vyličený rozhodné skutečnosti ohledně uplatněných nároků. Je tak nutné vždy uvést rozhodné skutečnosti, ze kterých musí být patrné, v čem spatřují žalobci protiprávní zásah do osobnostních práv jich samotných a do práv zemřelé osoby.

Platná právní úprava

Český právní řád výslovně upravuje ochranu osobnostních práv fyzických osob i po smrti. Občanský zákoník v § 15 odst. 1 zakládá taxativně vymezeným osobám, které samy nebyly neoprávněným zásahem postíženy, ex lege zvláštní subjektivní právo k uplatnění ochrany zemřelé fyzické osoby.

Předmětem tohoto práva je ochrana přetrvávajících hodnot zemřelé fyzické osoby před neoprávněnými zásahy znevažujícími památku, vzpomínku (pietu), jméno a význam zemřelé fyzické osoby i v době, kdy již není naživu a kdy se již tudíž sama nemůže bránit. Jedná se zejména o občanskou čest, lidskou důstojnost[2] a dobrou pověst[3], jméno, soukromí, podobu, projevy osobní povahy či tělesné pozůstatky[4]. Není rozhodné, stal-li se neoprávněný zásah do osobnosti zemřelé fyzické osoby ještě za jejího života nebo až po její smrti, ani, zda-li byla podána žaloba na ochranu osobnosti za jejího života nebo až po její smrti.[5]

Okruh oprávněných osob je omezen na manžela nebo partnera a děti (osvojence), a není-li jich, rodiče zemřelé osoby.[6] Jedná se tak o dvě skupiny osob, přičemž osoba z druhé skupiny právo může uplatnit až poté, není-li osob ve skupině první.[7] Zemřela-li osoba, která podala žalobu na ochranu osobnosti, soud řízení zastaví. Osoby uvedené v § 15 musí podat žalobu novou podle § 15 občanského zákona.[8] Právo zaniká, není-li již nikdo, kdo by byl oprávněn je uplatňovat. Platná právní úprava tak umožňuje, aby v souladu s veřejnými zájmy mohlo docházet k historickému a ničím neomezenému hodnocení úlohy jednotlivých fyzických osob v životě společnosti.[9]

Prostředky k ochraně osobnosti zemřelé fyzické osoby a pozůstalých jsou stanoveny v § 13 ObčZ.[10] Výjimkou z těchto právních prostředků je podle soudní praxe a části doktríny u osob podle § 15 ObčZ právo na náhradu nemajetkové újmy v penězích. Odmítnutím přiznání zadostiučinění v penězích je odůvodněno tím, že toto právo je úzce spjato se zemřelou fyzikou osobou, s jejímž úmrtím toto právo

zaniká a spadá pod právní režim § 579 odst. 2 ObčZ, tzn., že smrtí věřitele zaniká právo, bylo-li plnění omezeno jen na jeho osobu.[11] Právo zaniká smrtí postižené osoby bez ohledu na to, bylo-li původcem neoprávněného zásahu již uznáno či nikoliv, bylo-li zemřelou postiženou fyzickou osobou ještě za jejího života soudně či jinak uplatněno či nikoliv, právě tak jako bylo-li o tomto právu před smrtí postižené fyzické osoby již pravomocně rozhodnuto či nikoliv. Právo na peněžité zadostiučinění podle § 13 odst. 2 a 3 ObčZ podle tohoto pojetí zaniká dokonce v případě, byl-li již nařízen výkon rozhodnutí, avšak toto právo nebylo ještě za života postižené fyzické osoby úspěšně vymoženo. Tento přístup je odůvodněn tím, že přiznáním relativní náhrady někomu jinému by ztratilo svou satisfakční funkci, tj. zmírňovat nemajetkovou újmu právě dotčené fyzické osobě.[12]

Podle mého názoru je problematické této konstrukci přisvědčit, jedná-li se již o přiznaný nárok. Závazek z porušení osobnostních práv se stává majetkovým právem až v době, kdy byl přiznan. Při rozhodování o peněžitém zadostiučinění do právní moci rozhodnutí soudu, ať už nalézacího či odvolacího, o tomto návrhu není zatím povinnost plnit peněžité zadostiučinění závazně stanovena; teprve stanovením této povinnosti právní mocí rozhodnutí soudu, ať již nalézacího či odvolacího, má konstitutivní charakter. Po právní moci rozhodnutí soudu a po jeho vykonatelnosti, musí subjekt plnit povinnost peněžitého zadostiučinění stejně jako každou jinou peněžitou povinnost.[13] V takovém případě by mělo takto přiznané právo přejít na oprávněného, neboť konkretizací výše zadostiučinění v penězích (odškodnění) se právo stalo majetkovým.[14]

Úprava v Novém občanském zákoníku

Nový občanský zákoník v ust. § 82 odst. 2 rozšiřuje okruh oprávněných osob tak, že po smrti člověka je oprávněna domáhat se ochrany jeho osobnosti kterákoli z osob jemu blízkých. Osoba blízká je specifikovaná v § 22 NOZ. Výjimečnou možnost uplatnění práva na ochranu osobnosti bez jejího souhlasu stanovuje ust. § 83 NOZ pro právnické osoby, a to za předpokladu, souvisí-li neoprávněný zásah do osobnosti člověka s jeho činností v právnické osobě; za jeho života jej může uplatnit však jen jeho jménem a s jeho souhlasem. Po smrti člověka se právnická osoba může domáhat, aby od neoprávněného zásahu bylo upuštěno, a aby byly odstraněny následky protiprávního jednání.

NOZ v § 92 výslovně upravuje ochranu lidského těla po smrti člověka. Zakazuje se nedůstojně nakládat s lidskými pozůstatky a ostatky. Člověk má dispoziční právo rozhodnout, jak bude po jeho smrti naloženo s jeho tělem (§ 112), jaký má mít pohřeb (§114). Vlastní úpravu má dále dispozice s orgány zesnulého a nahlížení do jeho zdravotnické dokumentace.

NOZ přejímá ust. § 579 odst. 2 ObčZ jako standardní ustanovení, běžné ve všech právních řádech, do ust. § 2009 odst. 2, což znamená, že právo na peněžité zadostiučinění zaniká smrtí postižené osoby. NOZ však v § 1475 odst. 2 definuje pozůstalost tak, že jí tvoří celé jmění zůstavitele, kromě práv a povinností vázaných výlučně na jeho osobu, ledaže byly jako dluh uznány nebo uplatněny u orgánu veřejné moci. Důvodová zpráva k § 1475 konstatuje, že posun oproti stávající úpravě je zejména v opuštění široce formulovaného pravidla § 579 stávajícího zákoníku o zániku subjektivních práv a povinností vázaných jen na osobu dlužníka nebo věřitele jeho smrtí. Podle § 1475 odst. 2 spadají do pozůstalosti i subjektivní práva a povinnosti zakládající se pouze na osobních poměrech zůstavitele, pokud byly jako dluh uznány nebo jako pohledávka uplatněny tak, že to vede k určení nebo uspokojení nároku zásahem veřejné moci. Důsledkem toho přejdou do pozůstalosti např. i zůstavitelova práva na bolestné, na satisfakci v penězích apod., byla-li za jeho života uznána nebo zažalována.

Doposud, jedná-li se o zásah do osobnostních práv pozůstalých, právo na zadostiučinění v penězích lze přiznat jen, jsou-li pro to splněny podmínky. V případě nároků na ochranu osobnosti zesnulého, lze přiznat pouze přiměřené morální zadostiučinění.

Nová právní úprava občanského zákoníku, jak výše uvedeno, mění stávající praxi tak, že uplatněná subjektivní práva nezanikají a přecházejí na dědice. Tzn. podá-li osoba žalobu na ochranu osobnosti za zásah do osobnostních práv (např. poškození zdraví) a v průběhu řízení zemře, přechází právo na peněžité zadostiučinění na dědice. V takto pojaté koncepci je uplatněné a potažmo přiznané (vykonatelné) peněžité zadostiučinění majetkovým právem.

Nadto je vhodné zmínit novou úpravu bezdůvodného obohacení v případě zásahu do přirozených práv člověka, zakotvenou v ust. § 3004 odst. 2 NOZ. Zda-li se osoby oprávněné dle ust. § 82 odst. 2 budou moci domáhat bezdůvodného obohacení v případě zásahu do přirozených práv zesnulého člověka, je otázkou výkladu předmětných ustanovení. Při použití analogie autorského zákona a dikce předmětných ustanovení se domnívám, že této ochraně nic nebrání a naopak úprava zaplňuje mezeru, která v této oblasti panovala. Tato konstrukce stále naráží na překážku, nebylo-li právo na odškodnění za újmu oprávněným za jeho života uplatněno. Nový občanský zákoník, i s ohledem na obsažené zásady a principy dává prostor pro změnu této koncepce.

Obecně lze shrnout, že český právní řád s účinnosti Nového občanského zákoníku bude poskytovat nadstandardní ochranu práv zesnulých osob.

JUDr. Eva Ondřejová, LL.M.,

advokátní koncipientka

externí doktorandka na Katedře občanského práva PF UK

[1] Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 2782/2007 ze dne 16.8.2007 „neumožnění matce vyklizení bytu zesnulého syna“; I.ÚS 2477/08 „nepochybnou součástí práva na rodinný život je tedy i vztah žijícího člena rodiny k jeho zesnulým předkům, ale rovněž i k místu jejich „posledního spočinutí – rodinné hrobky“; Rozsudek NS ČR sp. zn. 30 Cdo 4577/2007 ze dne 8.4.2009 „necitlivé připomínání pozůstalým ve formě žádosti o úhradu domnělých dluhů za zemřelého“ Rozsudek NS ČR sp. zn. 30 Cdo 1701/2005 ze dne 30.11.2005 „Nevydání zdravotní dokumentace zesulé osoby (jejího opisu) pozůstalému manželovi není zásahem do práva na ochranu osobnosti.“ In contrario rozsudek NS ČR sp. zn. 30 Cdo 988/2013 ze dne 25.4.2013.

[2] Rozsudek NS ČR sp. zn. 30 Cdo 3223/2011 ze dne 14.5.2013 nedůstojné zacházení v psychiatrické léčebně.

[3] Např. rozsudek NS sp. zn. 30 Cdo 3176/2009 ze dne 31.8.2011: zásah do práva na občanskou čest a lidskou důstojnost zesnulého otce nepravdivým uvedením jeho jméno ve spojení se jménem nacistickou minulostí kompromitované osoby.

[4] Rozsudek NS ČR sp. zn. 30 Cdo 3361/2007 ze dne 31.1.2008 „Necitlivé a neopodstatněné zveřejnění fotografií zpodobňujících též ohořelé tělesné pozůstatky tragicky zesulé osoby neoprávněně postihuje soukromí nejbližších pozůstalých, a tudíž je i zásahem do práva na ochranu jejich osobností. Je-li pak takovým zásahem současně např. znevážena samotná zemřelá fyzická osoba, pak přistupuje i možnost postmortální ochrany této osoby podle § 15 odst. 1 ObčZ.“ Obdobně ESPL ve věci Hachette Filipacchi Associés proti Francii, stížnost č. 12268/03, 23.2.2009.

[5] KNAP, Karel, Jiří ŠVESTKA, Oldřich JEHLIČKA, Pavel PAVLÍK a Vladimír PLECITÝ. Ochrana osobnosti podle občanského práva. 4. podstatně přeprac. a dopl. vyd. Praha: Linde, 2004, s. 81-87; obdobně rozsudek NS ČR sp. zn. 30 Cdo 3176/2009 ze dne 31.8.2011.

[6] Nejedná se o dědické nástupnictví, je tak nerozhodné, jedná-li se zároveň o dědice.

[7] ŠVESTKA, Jiří, SPÁČIL, Jiří, ŠKÁROVÁ, Marta, HULMÁK Milan a kol. Občanský zákoník, I. komentář, 2. Vydání, Praha: C.H.Beck, 2009, s. 221 – 224.

[8] Usnesení ÚS ze dne 5.9.2001, sp. zn. I. ÚS 207/2000.

[9] KNAP, Karel, ŠVESTKA, Jiří, JEHLIČKA, Oldřich, PAVLÍK Pavel a PLECITÝ, Vladimír, op. cit. sub

5, s. 81 a násl.; ŠVESTKA, Jiří, SPÁČIL, Jiří, ŠKÁROVÁ, Marta, HULMÁK Milan a kol. op. cit. sub 7, s. 221 – 224.

[10] Jako ryze osobnostní právo se dle § 100 odst. 2 ObčZ nepromlčuje. Nicméně nárok na náhradu nemajetkové újmy v penězích se promlčuje v obecné tříleté promlčení lhůtě. Rozsudek NS ČR sp. zn. 31 Cdo 3161/2008 ze dne 11.12.2008; Nález ÚS sp. zn. IV.ÚS 2842/10 ze dne 25.5.2011.

[11] Srov. ELIÁŠ, Karel. Občanský zákoník, Velký akademický komentář, sv.1, Praha: Linde, a.s., 2008, na s. 169: argumentuje, že zákon nároky nevyčleňuje; nelze tak oddělit, zda byla újma způsobena přímo postiženému nebo jeho blízkým. Odpírat přiznání nemajetkové újmy v penězích se proto musí nutně jevit jako nespravedlivé. Zmírnění nemajetkové újmy finančním zadostiučiněním neslouží ani za života postižené osoby jen jí samotné, ale např. i jejím rodinným příslušníkům. In contrario: Fiala Josef, Holub Milan, Bičovský Jaroslav. Občanský zákoník - poznámkové vydání. 12. vydání, Praha: Linde, a.s., 2006, s. 41.

[12] Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 1218/2006 ze dne 25.5.2006; KNAP, Karel, ŠVESTKA, Jiří, JEHLIČKA, Oldřich, PAVLÍK Pavel a PLECITÝ, Vladimír, op. cit. sub 5, s. 189-190.

[13] Rozsudek KS v Ostravě sp. zn. 23 C 113/1999.

[14] Doktrína de lege ferenda navrhovala, aby nová úprava měla v souvislosti s úpravou odškodnění za imateriální újmy stanovit obecně, že právo na odškodnění za újmy tohoto druhu přechází na dědice smrti oprávněného, za předpokladu, že oprávněným bylo ještě za jeho života uplatněno § 355 OZ 1950 KNAP, Karel, ŠVESTKA, Jiří, JEHLIČKA, Oldřich, PAVLÍK Pavel a PLECITÝ, Vladimír, op. cit. sub 5, s. 189 a násl.

© EPRAVO.CZ – Sbírka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [Právní aspekty terapie psychedeliky](#)
- [Význam sportovních pravidel při posuzování odpovědnosti sportovců za sportovní úrazy](#)
- [Okamžité zrušení pracovního poměru učiněné z „opatrnosti“ zaměstnavatele ve světle judikatury Nejvyššího soudu](#)
- [Výroční zpráva ÚOOÚ za rok 2025: nové regulatorní priority v oblasti ochrany osobních údajů](#)
- [Vadné nařízení vlády č. 493/2025 Sb. a dopady fixace limitů drobných oprav na pronajímatele](#)
- [Nařízení PPWR: cesta do pekla dlážděná dobrými úmysly](#)
- [AML - od zákona č. 253/2008 Sb. k AMLR: co konkrétně musí česká povinná osoba změnit do roku 2027](#)
- [Podmíněné propuštění ve světle zásady ústnosti a přímosti](#)
- [Byznys a paragrafy, díl 37.: Povinná forma jednání ve smlouvách](#)
- [Poučení z krizového vývoje v kauze bitcoiny](#)
- [EUDAMED: Jednotná databáze mění pravidla hry na trhu zdravotnických prostředků](#)